

Leon de Winter

De ruimte van Sokolov

ROMAN

2006

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Voor Jessica

Niets zult ge zien in de eeuwig lege verte,
De stap niet horen die ge doet,
Geen steunpunt vinden voor uw voet.

GOETHE, *Faust*

‘Geloof je niet dat God alles ziet?’
‘God is een luxe die ik me niet kan veroorloven.’

WOODY ALLEN, *Crimes and Misdemeanors*

Deel een

Een

Op zondag 23 september 1990 werd in de wijk Shekunat Hatikva in het zuiden van Tel Aviv een moord gepleegd.

Het grootste deel van de Regov Etsel, de hoofdstraat van de overwegend door Jemenieten bewoonde wijk, was door Aleksandr Iwanowitsj Sokolov, een lange magere man van drieënveertig met een kinderlijk gezicht, zorgvuldig maar traag geveegd, en op de hoek van de Regov Etsel en Regov Roni was hij achter zijn straatvegerskar gaan zitten om onbespied een fles wodka aan zijn mond te zetten. Enkele seconden voor de schoten vielen had Sokolov zich opgericht teneinde zijn werk in de straat te voltooien. Het was een warme dag, de zon broeide op zijn rossige haar.

Sokolovs gereedschap bestond uit een originele bezem van stug stro, een papierprikker, een bakje met klep voor de hondedrollen en een karretje – niets meer dan twee fietswielen die met armen aan een ijzeren ring waren gehangen, en een v-vormige beugel waaraan het geheel kon worden voortgeduwd. In de ring hing een plastic vuilniszak, het middelpunt van Sokolovs activiteiten. Het karretje was gefabriceerd van tweede kwaliteit staal, slordig gelast, maar het was effectief genoeg.

Sokolov had zich vegend naar de hoek met de Regov Roni gewerkt, een smal zijstraatje dat als een tak in een stam in de Regov Etsel oploste. Rond deze T-kruising met de Regov Etsel, een wat vervallen straat vol goedkope restaurants, eethuisjes en snackbars, had hij een hoge concentratie afval aangetroffen. De blaren op Sokolovs handpalmen waren genezen sinds hij plastic handschoenen droeg, maar zijn rug herinnerde hem eraan dat hij

geen handarbeid gewend was. Voor de meest efficiënte veegbeweging diende hij zich licht te buigen, en na een dag intensief straat- en gootvegen keerde hij met brandende rugspieren terug naar zijn kamer op de eerste verdieping van een slecht onderhouden huis in de Regov Ivri, een andere dwarsstraat van de Etsel. Als hij werkte, zweefden Sokolovs gedachten van onderwerp naar onderwerp, soms met de snelheid van het licht, soms traag als de tred van een bezopen Rus.

Terwijl het uitverkoren volk zich gedurende de siësta binnenshuis bevond, maakte Sokolov zijn ronde om de uren te compenseren die hij 's ochtends was kwijtgeraakt. Hij had zich pas om half elf gemeld bij de barak die het schoonmaakbedrijf had ingericht voor de stalling van de rijdende vuilnisbakken, lang nadat de wekker hem uit zijn zware dromen had gehaald.

Zoals in heel kapitalistisch Israël besteedde de gemeentebureaucratie het schoonmaken van de stad uit aan particuliere bedrijven. In Shekumat Hatikva was de goedkoopste ondernemer een Jemeniet die Zwarte Jossi werd genoemd. Zwarte Jossi had de gemeentelijke opdracht gekregen doordat hij zijn concurrenten bedreigde (hij sloeg ze in elkaar of stak hun huis in brand als ze het lef hadden om lager in te schrijven dan hij), en doordat hij speciale betrekkingen onderhield met de ambtenaren die de opdrachten verdeelden. Zijn personeel betaalde hij niet meer dan het absolute minimumloon, en dat was het bedrag dat in Israël als de armoedegrens werd beschouwd. Sokolov veegde zes dagen per week de straten voor negenhonderd sjekel per maand, zijn kamer kostte tweehonderdvijftig, gas en licht honderd, en de rest ging nagenoeg op aan wodka.

Sokolov was vanochtend te laat omdat hij zo zwaar beschonken was geweest dat hij, nadat hij zijn wekker door de kamer had gesmeten, nog drie uur in de ban van een magische slaap was gebleven. De zware opdraaiwekker was *made in Switzerland* en voldoende solide om Sokolov nog een paar jaar uit zijn dromen te sleuren tot de Messias zich had geopenbaard (een paar dagen geleden vierden ze hier de eerste dag van het jaar 5751, en veel lan-

ger zou Hij toch niet nodig hebben). Sokolov had de wekker op de Arabische vlooiemarkt in Jaffa gekocht, en het ding werkte na een tiental worpen nog zonder mankeren. Met splijtende hoofdpijnen had hij om tien uur zijn ogen geopend en zich naar de barak gehaast enkele straten verder, waar Zwarte Jossi persoonlijk de scepter zwaaide over de vegers van Shekumat Hatikva: Sasja Sokolov en achttien andere academici die zo fortuinlijk waren een baan te hebben gevonden.

‘Vroeger had ik Palestijnen in dienst,’ verklaarde Zwarte Jossi bij het sollicitatiegesprek, ‘maar je moet de *olijem chadasjiem*, de nieuwe immigranten, helpen zoveel als je kan. Wat deed je vroeger in Rusland?’

‘Ik ben metallurgisch ingenieur,’ antwoordde Sokolov met wankele trots, ‘ik ben cum laude gepromoveerd op *Metaalmoetheid in vacuümruimten*.’

‘Die had ik nog niet,’ lachte Jossi, en hij noemde de oorspronkelijke beroepen van zijn straatveggers: een arts, een violist, een leraar geschiedenis (‘Ja, daar heb je hier natuurlijk helemaal geen zak aan!’), een bioloog, een geoloog (‘Gespecialiseerd in toendra’s en zo, ook geen cent waard hier.’) en een auto-ontwerper die meegetekend had aan de Moskwitsj en de Wolga (‘Auto’s uit het jaar nul, zie jij die hier aan de bak komen?’)

De vorige avond had Sokolov zich bedronken. Hij had zich ook de nacht daarvoor bedronken en de nacht die daaraan voorafging: alle ruim tweehonderd nachten die hij in Israël had doorgebracht, had hij in wodka ondergedompeld. De Eerste Halve liter werkte verkwikkend en verhelderend. Maar die Eerste Halve maakte ook een verterende dorst bij hem wakker die alleen met de Tweede Halve gelest kon worden. En die Tweede Halve bracht terug wat met de Eerste was beneveld. Hij was dan niet meer in staat om de dop op de fles te draaien en zich te verdiepen in de cursus *Ivriet voor gevorderden*, die in zijn kamer rondslingerde. Hij moest dan op zoek naar een tweede fles en zich naar zwarte vergetelheid toe drinken.

Sokolov was vaker te laat gekomen, maar niet zo laat als van-

daag, beseftte hij. Vandaag spande de kroon. Gisteren was het sabbat, een dag vrij om grenzeloos te zuipen. Toen hij zich eindelijk meldde, werd hij door Jossi vernederd. In de barak zat zijn baas achter een kaal bureau en in de hoek stond een verrijdbare, luidruchtige airco, die brulde als een vliegtuigmotor. Jossi's stem had er geen moeite mee.

'Wat denk je wel, dat je meer rechten hebt dan anderen?' vroeg hij. Zwarte Jossi was bijna vierkant van gestalte, zijn ronde hoofd zat direct op zijn gespierde borstkas (wat moest een mens als Zwarte Jossi met zoiets elegants als een nek?) en zijn zware armen, resultaat van jarenlange inspanningen bij een sportschool, zouden Sokolov, ook al was deze zeker twee hoofden groter, binnen enkele seconden noodlottig kunnen verwonden. Om Jossi's nek hing een gouden ketting met een Davidster ter grootte van een verkeersbord, rond beide polsen had hij vrijwillig ketens van massief goud laten slaan, en zijn vingers pronkten met vette zegelringen. Dit type, dat ook in de Unie voorkwam, heette hier *tjag tjag*, goedkope, vulgaire eenvoudigen van geest met te veel dubieus vergaard geld.

'Luister es, Boris, jij...'

'Ik heet Sasja. Aleksandr Iwanowitsj...'

'Val me niet in de rede, man, anders kun je meteen wegblijven. Luister, mannetje, je bent hier nou in het Westen, duidelijk? Je kunt niet meer lui achteroverhangen zoals je dat gewend was. Je bent nou in het kapitalisme en hier wordt gewerkt voor geld, begrepen? Dit was de laatste keer, ik waarschuw je, nog één keer te laat en dan is je carrière in de schoonmaaksector beëindigd, oké?'

De metallurgisch ingenieur had geknikt. Hij had zijn kar gepakt en deze naar zijn deel van de wijk geduwd.

Het was kwart voor drie en een laag vettig zweet bedekte zijn lichaam. De vochtigheidsgraad in Tel Aviv schommelde op warme dagen rond de honderd procent, ideaal voor reptielen en insecten. De hoofdpijn die hem vanochtend kwelde was opgelost in de slokken wodka die hij vanaf een uur of twaalf tot zich had genomen. Hij had toen in een supermarkt een fles Gold Vodka aange-

kocht, veertig procent en scherp en tegelijk waterig vergeleken met de goddelijke Stolitsjnaja die hij in de USSR gewend was (goede wodka was zacht van smaak en olieachtig van structuur), maar hij kon geen andere bekostigen. In dit land betaalde je een vermogen voor een fles Stolitsj en als hij zou toegeven aan zijn hang naar kwaliteitsdrank zou hij zijn maandsalaris binnen enkele dagen verzuipen. Dan liever Gold, een Israëliisch merk, onmiskenbaar vele treden lager op de ladder van de wodkahiërarchie, maar goedkoop en, voor zover te beoordelen, niet ernstiger van naverking dan de betere merken. De pijnen waarmee Sasja ontwaakte waren pijnen die samenhangen met de kwantiteit die hij genuttigd had en met de herinneringen die hij had ondergedompeld, hij kon dat Gold niet aanrekenen.

Sinds zijn debuut als straatveger had Sokolov vastgesteld dat Israëli's, en in het bijzonder de joden die uit Noord-Afrika en Jemen afkomstig waren, geen belangstelling hadden voor het milieu. Alles smeten ze op straat. Dit waren nieuwe waarnemingen voor hem, hij zag die dingen pas sinds hij keek en leefde als een straatveger, en wat hij registreerde maakte hem attent op de grenzen van zijn perceptie. Vroeger, als ruimtevaartingenieur in de Unie, zag hij een andere wereld dan nu. Zorg om het milieu was geen onderwerp van discussie geweest in zijn vorige leven, de natuur van de Oekraïne en Siberië was er om geëxploiteerd te worden, en pas na zijn aankomst in Israël nam hij kennis van de Westerse aandacht voor het milieu. Greenpeace. Nu ergerde hij zich wanneer hij zag dat uit auto's die voor een stoplicht wachtten papiertjes en blikjes en plastic bekertjes op straat werden gooid. Elke keer als er in deze wijk een verkeerslicht op rood sprong ontstond er werk voor het personeel van Jossi Cohen. En in het bijzonder voor dr. Aleksandr Iwanowitsj Sokolov, wie de zwaarste straat van de Shekunat Hatikva was toegewezen.

Het noordelijke deel van de Regov Etsel, dat grensde aan de Jemenitische markt die daar in de steegjes en straatjes was gevestigd, had hij inmiddels schoongeveegd. Het vuil in de door magere bomen omzoomde straat bestond uit weggegooide ver-

pakkingen van snacks: de papieren zakjes van Mars en m&m's, vetvrije papiertjes waarin broodjes shoarma en falafels werden verpakt, lege blikjes en halfgegeten perziken en sinaasappels. Hier lagen op straat de bewijzen van welvaart en overvloed. Vroeger, thuis, lagen in de goten hoogstens lege flessen en stukken papier die niet voor hergebruik geschikt waren, maar eigenlijk was er geen afval in de Unie. Armen hebben niets om weg te gooien.

De vele eethuizen trokken elke avond een meute toeristen, studenten, artiesten, op zoek naar de originele Jemenitische keuken, de echte sfeer en een goedkope maaltijd. De prijzen in de meeste eethuizen waren zo laag dat zelfs hij het zich soms kon veroorloven aan de houten tafels aan te schuiven. Schaaltjes met voedzame, smakelijke sauzen kostten een paar sjekel, een mandje met platte pitabroodjes kreeg je voor één sjekel en als je er water bij nam (je moest er natuurlijk je eigen wodka aan toevoegen) dan had je voor hoogstens vijftien sjekel een volledige maaltijd met vrij uitzicht op de flanerende menigte.

Elk eethuisje had de stoep geannexeerd en er al of niet legaal een terras gevestigd, en het hele jaar door was het er 's avonds druk. Sinds zijn vertrek uit het appartement in Herzlia, drie weken geleden, woonde hij in deze buurt en wanneer hij dank zij de Eerste Halve voldoende moed verzameld had om de straat op te gaan en een blokje om te lopen, dan zag hij honderden mensen luidruchtig eten en drinken, lachen en gebaren, en hij loerde naar strelende vingers, naar lippen die kusten en gekust werden, naar jonge vrouwen met mysterieuze ogen en in strakke hemdjes, en als hij achter zijn zonnebril zijn blik liet zakken dan zag hij onder al die tafels prachtige gladde dijen en kuiten en enkels van een schoonheid die pijn deed en hem ten slotte naar zijn kamer joeg, waar de Tweede Halve op hem wachtte.

Sokolov at weinig. Hij was mager. Als hij naakt was waren zijn ribben te onderscheiden, maar zijn hoofd oogde vol en gezond. Sokolovs hoofd had hoegenaamd geen band met zijn lichaam. Het contrast was zo groot dat het leek alsof het bij een experimen-

tele operatie met een ander was verwisseld. Zijn lange lichaam, benig als van een bedelmonnik, was via een slanke zwanehals, waarin een enorme adamsappel, verbonden aan het hoofd van een kind met bolle wangen en grote onschuldige ogen. Zijn leven lang had hij iets kinderlijks uitgestraald, iets onschuldigs dat door de meisjes vertederend werd gevonden. Hij liet een tijdje een snor staan, probeerde lange bakkebaarden, kweekte een baardje, maar de beharing wekte de indruk dat ze was opgeplakt door een jochie dat een vent wilde lijken. Toen hij zijn veertigste naderde, was er in zijn gezicht nog altijd niet meer dan de schemer van zijn ware leeftijd.

In de Unie had hij progressief werk verricht: het had een welomschreven doel dat op een dag werd bereikt en vervangen door een ander doel waarvoor nieuwe methoden en nieuwe apparatuur moesten worden bedacht. Hij was daar een radertje in de dynamiek van de wetenschap. En wat deed hij nu? Het was van volstrekt ondergeschikt belang voor wie er niet rechtstreeks mee te maken had. In de Sovjet-Unie behoorde het vegen van de straat aan het legioen van oudere alleenstaande vrouwen, die daarmee een handvol roebels aan hun kale pensioentje of uitkering toevoegden. Zijn leven lang had hij naar hen gekeken als een slaapwandelaar. In hun nabijheid had hij zich geen rekenschap gegeven van hun doorzettingsvermogen en ossekracht, maar nu zag hij zijn heldhaftige collega's in gedachten voor zich, dikke vrouwen met gelooide gezichten en gezwollen handen en versleten hoofddoeken. Nu pas herinnerde hij zich hun onvermoeibare lijven, bukkend, draaiend, hurkend, zwoegend, en in gedachten – het universum van zijn geest – bewees hij hun achteraf eer. Dat was futiel, maar beter dan niets.

Na zijn aankomst had Sokolov met zijn begroetingsgeld een duur appartement in Herzlia gehuurd, alsof hij zich had willen wreken op de magere jaren in Tomsk. Hij had verwacht binnen korte tijd goedbetaald werk te vinden aangezien hij een bijzondere specialisatie bezat die hem overal ter wereld aan een baan kon helpen. Maar in Israël bleek er slechts één bedrijf te bestaan dat

hem had willen hebben. Het legde strenge veiligheidsnormen aan en de antecedentencommissie sloot sollicitanten aan op een leugendetector, zoals in Amerika. Sokolov was ervoor bezweken. Zo had dat gevoeld, bezweken.

De gedachte aan het falen bij de test wekte een kramp op in zijn maag, en hij zette zijn bezem tegen de kar, opende de stevige plastic zak die aan de duwbeugel hing en nam de straat in zich op. De Regov Etsel was verlaten. Gesloten winkels, geparkeerde auto's. Hij nam een slok en de alcohol vrat zich via zijn keel en zijn slokdarm naar zijn maag, waar hij de kramp terstond temde.

Toen hij de fles van zijn brandende mond nam, zag Sokolov aan de overkant van de straat een man die snel en atletisch een geblindeerd eethuis binnenliep. De kwaliteit van de opvallende broek die hij droeg had Sokolov op dertig meter afstand kunnen herkennen. Hij was van glanzende zijde, zilvergrijs van kleur en messcherp geperst. Het hemd erboven was stralend wit en op de korte mouwen stonden verse persstrepen. Zijn gezicht was Sokolov ontgaan, maar de kleding vertelde dat de man geld had, voldoende in ieder geval voor de wasserij en de stomerij, die in dit land onbetaalbaar waren, zo had hij in Herzlia ontdekt. Zelf droeg Sokolov een broek van een van zijn Russische kostuums. In Kaliningrad had hij het beste kunnen kopen dat de Russische kledingindustrie produceerde aangezien hij toegang had tot de speciale winkels, maar zelfs dat was tienderangs vergeleken bij wat in de sjieke winkels op Dizengoff te zien was. Zijn kostuums waren verouderd van stijl. Geld voor een spijkerbroek en gym schoenen had hij niet en hij had besloten een pak bij zijn werk af te dragen. Hij schroefde de dop weer van de fles. Hij had ernstiger problemen dan kleding. Misschien kwam hij nooit meer in zijn eigen vak aan het werk. Misschien had hij de USSR nooit moeten verlaten.

De slok spoelde de pijnlijke gedachte weg. Sinaasappels, las hij, toen hij zich naast zijn kar neerliet op een achtergelaten krat. De eerste maanden van zijn verblijf in Israël had hij vol toewij-

ding de *oelpan* gevolgd, de taalschool voor immigranten. Op de middelbare school, tijdens zijn studie en later als wetenschapper had hij tot de top behoord, en ook hier toonde hij wat hij waard was. Zijn getraind intellect had niet de geringste moeite met de taal. Hij las en verstond Ivriet, maar in actieve zin was hij trager. Regelmatige omgang met Israëli's zou hem binnen een jaar soepele beheersing van de taal schenken, alleen: hij had nagenoeg niemand om mee te praten. In tegenstelling tot de meeste andere immigranten had hij geen familie in Israël. En op de *oelpan* had hij geen vrienden gemaakt.

In Tomsk, het hart van Siberië, was hij alcoholist geworden. Hij had matig gedronken voordat hij uit Kaliningrad gedeporteerd werd (in gedachten gebruikte hij dat woord, ook al was er in technische en juridische zin geen sprake geweest van deportatie: hij was gewoon overgeplaatst naar een andere werkplaats van de constructiefabriek, drieduizend kilometer naar het oosten). Achteraf gezien had hij zich altijd een zekere beperking opgelegd bij het nuttigen van wijn en wodka, alsof hij instinctief wist dat hij in hart en nieren een drinker was. Het was een kwestie van wachten op de catastrofe die zijn ware aard zou vrijmaken.

In Tomsk leefde hij in een benauwd kamertje, wat, vergeleken met zijn appartement in Kaliningrad, een maatschappelijke degradatie van de eerste orde betekende. De kamer die hij nu bewoonde was zo mogelijk nog kleiner. Hij mat tweeënehalf bij drie, inclusief het hoekje waarin een koelkast met een kookplaatje stond. De douche op de gang zou hij vanaf morgen delen met twee nieuwe immigranten die rechtstreeks uit Moskou kwamen. Zowel El Al als Aeroflot vlogen tegenwoordig tussen Sjeremetjevo en Ben Gurion en het was sinds kort een nieuwe richtlijn om de oliem direct naar een eigen woonplek te brengen of bij familie te plaatsen. Naar zijn gevoel had Sokolov recht op het weidse appartement in Herzlia van negenhonderd dollar per maand met vier kamers en een badkamer van wit marmer, alsmede een terras met uitzicht op zee, een eigen plek in de parkeergarage in de kelder (dat was voor later wanneer hij in een snelle Japanner zou

rijden), en een portier die hem met ‘Alles goed, dr. Sokolov?’ begroette. Maar binnen enkele weken had hij het dagelijkse wodka-gebruik in Tomsk geëvenaard, ’s ochtends in gevecht met schele hoofdpijnen, die vanzelf verdwenen als hij een fles openschroefde, ’s middags functionerend alsof hij een jonge god was, en ’s avonds in een zweefvlucht naar de kosmos, waar hij, als hij zich halverwege de tweede fles gedronken had, vrij en zonder gewicht tussen de sterren vloog, met een bewustzijn dat net als het heelal uitdijde en de geheimen van de *Big Bang* in een goddelijk licht zag stralen. Hij had er zeven maanden gewoond.

Als kind al was hij bezeten geweest van het universum en in zijn dromen had hij hond Laika – het eerste levende wezen in de ruimte – gezelschap gehouden. Op 12 april 1961 had hij bij Gagarins ruimtereis gehuild van bewondering. Hij was toen bijna veertien en hij had zijn ouders bezworen dat hij ruimtevaarder zou worden. De hele avond berichtte de radio van de grootse Sovjet-voorsprong in de ruimte, en zijn vader had hem vol ouderlijk begrip toegestaan om tot middernacht op te blijven. Achttien jaar later werd hij in Kaliningrad, de afgeschermd en voor buitenlanders gesloten ruimtevaartstad bij Moskou, projectleider van een van de researchteams van het Sovjet-ruimteprogramma van *НПО Энергия*, de bouwer van de aandrijfketten van de Boeran Shuttle en Sojoezcapsules en van de Progress vrachtcapsules. Hij zou er zes jaar werken, tot de catastrofe met de *Oktjabr*. Toch werd hij na deze deconfiture door zijn nieuwe collega’s in Tomsk met achting en respect bejegend. Hij was gevallen, maar ze waren hem niet vergeten. Tomsk markeerde het einde van een opvallende technische carrière die door het blinde lot was geknakt, maar ook in Tomsk was zijn aansprektitel *doktor of professor*. Hier in Israël was hij een schim tussen de huizen.

Tegenwoordig verloor hij zich in dagdromen. Hij keerde graag terug naar vroegere jaren en dreef in de geborgenheid en onbegrensde verwachtingen die hij toen had beleefd. De pijn ontstond als hij weer aan de oppervlakte van zijn heden opdook om even adem te halen – een man van drieënveertig die de rijkdom van

zijn leven had verspeeld. De afgelopen jaren had hij veel tijd besteed aan de ontkenning van de catastrofe: als hij gedronken had herriep hij het moment van de exploderende *Oktjabr* en schiep hij een nieuw verleden, als een toverend kind. Sinds hij hier in Israël was brachten zijn wodka-reizen hem naar een wereld waarin de lineaire tijd in stukjes was gebroken die naast elkaar bestonden. Sokolov kende zijn klassieken. Hij wist dat de wetten van tijd en ruimte golden voor het geordende universum dat door Newton, Einstein en Planck in formules was beschreven, maar na een fles wodka bevond hij zich in het universum dat door zijn herinneringen en angsten en verlangens werd beheerst, en daarin golden andere wetten voor tijd en ruimte.

Sokolov richtte zich op en zag hoe aan de overkant van de straat de man in de dure broek het eethuis verliet. De man bleef voor de deur staan, tilde uit het borstzakje van zijn gestreken hemd een flonkerende zonnebril en zette deze aandachtig op zijn neus, een arm van de bril secuur tussen duim en wijsvinger vasthoudend, als een precieuzer dame die een kopje thee drinkt. Met zijn bezem in de hand stond Sokolov in de schaduw onder een van de bomen van de Regov Etsel en hij keek naar de zon-overgoten overkant van de straat, waar de rijkgeklede man de tijd nam voor het zorgvuldig plaatsen van de zonnebril. Hij was slank, donker, zijn glanzende haar was kortgeknipt en zijn wangen leken vers geschoren, alsof hij bij het dessert nog even de barbier had laten komen. Zijn houding straalde zelfvertrouwen uit, een geslaagd man die zijn plaats in de wereld had veroverd. Goedkeurend streek hij met vlakke hand over zijn haar, elk haar-tje zijn precieze bestemming gevend.

Dat strijken over het haar leek op een signaal, want het was het moment waarop achter zijn rug een tweede man verscheen. Sasja Sokolov had niet gezien waar deze vandaan kwam (misschien uit de winkel ernaast) en bleef toekijken omdat hij in de rechterhand van de tweede man een pistool ontdekte. Ondanks de warmte droeg hij een kostuum, zo te zien van fijne zijde, dat als een spiegel het zonlicht ving. Het eerste schot viel op het moment waarop

Sokolov zijn mond opende om te gillen. Een waarschuwing? Een kreet van verbazing?

Het lichaam van de eerste man trilde en draaide een halve slag door de kracht van de kogel, die halverwege de rug het lichaam was binnengedrongen en dwars door de borstkas een tunneltje moest hebben geboord. Ter hoogte van het borstbeen gaapte een rood gat. Sokolov had aan het begin van zijn carrière aan de ontwikkeling van munitie gewerkt en hij wist dat niet de inslag maar de uitslag van een kogel een wond veroorzaakte. De schutter hief het wapen en vuurde nog een keer, deze keer frontaal, en nu pas drong het tot Sokolov door dat hij niets hoorde.

De zonnebril spatte uiteen en het achterhoofd van de man veranderde in een grote geplette tomaat. Hij zakte in elkaar en zijn lichaam raakte massief de grond. Het geluid dat door de hete lucht naar hem toe golfde, deed hem denken aan het pakket kranten dat van een rijdende vrachtwagen op de stoep werd gegooid, honderdvijftig met een touw bijeengebonden exemplaren van *Maä-riv*, voor de winkel op de hoek van de miljonairsflat waar hij had gewoond. Als hij zat te drinken kon hij het vanaf zijn terras zien.

Sokolov tuurde roerloos en met open mond naar het slachtoffer dat hij tot voor enkele seconden had benijd. Nu lag daar een ding dat opgeruimd diende te worden. En de vraag flitste door zijn hoofd of hij straks degene was die het bloed van de stoep moest wassen. En de volgende gedachte, net zo snel geformuleerd als de onbeantwoorde vraag, leidde hem naar de vaststelling dat hij nu echt vanuit het perspectief van een leeghoofdige straatveger naar de wereld keek: hoe duur zijn zijn kleren, wie ruimt die hoop botten en spieren op? Zo denkt iemand die in de goot staat.

Sokolovs oogbeweging was minimaal maar veranderde zijn leven diepgaand: toen hij van de dode naar de schutter keek, merkte hij dat de man hem had ontdekt. Hun blikken vingen elkaar en meteen kwam de man in beweging.

Hij holde op Sokolov af.

Sokolov bleef staan en hield zich vast aan de steel van de be-

zem, alsof die hem veiligheid bood, en hij vroeg zich af of dit het laatste was wat hij van deze wereld zag, een moordaanslag, deultieme verkrachting van de menselijke waardigheid.

De moordenaar naderde hem en hij werd steeds persoonlijker en unieker en steeds minder een abstracte schutter met een dodelijk wapen.

Aleksandr Sokolov tilde met beide handen de steel van de bezem op, niet om te slaan maar als een primitief gebaar dat om vergiffenis vroeg (het leek op het heffen van een rituele staf), en tegelijk met het doorstaan van alle angsten en het registreren van de nadering van het gevaar had hij het gevoel dat hij de dader eerder had gezien.

De man bleef nu vlak voor hem staan, aan de andere kant van de vuilniskar, en richtte het wapen op het kinderlijke hoofd van Sokolov. Ze keken in elkaars ogen en Sokolov zag de nerveuze vastberadenheid van de man en het zweet op zijn slapen en bovenlip, en hij zei: 'Ja nitsjewó nje widil.' *Ik heb niets gezien.*

Sokolov zei het in het Russisch. Hij wist niet hoe hij deze woorden in het Ivriet kon vertalen want Russisch was zijn eigen taal, de klanken waarin zijn dromen en verlangens en alle angsten en pijnen hun precieze gestalte vonden. Het gezicht van de man verloor nu zijn laatste abstractie en Sasja Sokolov vocht tegen de krankzinnige gedachte dat hij oog in oog stond met dr. Lev Sergejewitsj Lezjawa, zijn jeugdvriend Lev met wie hij gestudeerd had en die later bij Energia zijn chef was geweest. Vijf jaar geleden had hij hem voor het laatst gezien toen hun *Oktjabr*-raket bij de lancering explodeerde en de hele afdeling van Energia die door Lev Lezjawa was geleid, van haar taak werd ontheven. Lev verdween naar het Zuiden, Sasja naar het Oosten.

'Ljovka?' stotterde hij.

De man keek hem met grote ogen aan, verrast en geschrokken. Het wapen in zijn hand trilde en Sokolov zag hoe hij aarzelde en zich van zijn verwarring probeerde te verlossen. Toen liep hij langs Sokolov de Regov Roni in.

Sokolov bleef staan. Hij hoorde de voetstappen van de man

maar hij durfde zich niet om te keren. Hij wist zo zeker dat hij Ljovka had gezien dat hij tot geen andere conclusie kon komen dan dat hij gek was geworden.

Want het was onmogelijk dat dit Ljovka was geweest. Het was onmogelijk dat hij een moord had gezien. Het was onmogelijk dat hij hier stond als straatveger in Tel Aviv.